

УДК: 339.92

Шпильова Юлія

старший науковий співробітник

Державна Установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України»,
м. Київ, Україна

Yuliya Shpyliova

senior researcher

Public Institution “Institute of Economics of Natural Resources Use and the Sustainable
Development of National Academy of Sciences of Ukraine”,
Kyiv, Ukraine

Ільїна Марія

старший науковий співробітник

Державна Установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України»,
м. Київ, Україна

Maria Ilna

senior researcher

Public Institution “Institute of Economics of Natural Resources Use and the Sustainable
Development of National Academy of Sciences of Ukraine”,
Kyiv, Ukraine

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОГО ІМПЕРАТИВУ ДЛЯ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА THE ROLE OF ENVIRONMENTAL IMPERATIVE FOR DEVELOPMENT OF SOCIETY

В основі наукового підходу до формування концепції екологічного імперативу лежить з одного боку загальний принцип «рівності поколінь» (відмови від будь-яких дій, які можуть зруйнувати життя в майбутньому), а з іншого – екосистемний підхід. Цей принцип вимагає переосмислення поняття «суспільний прогрес», під яким можна розуміти лише такі зміни, які гармонізують систему буття, позитивну не тільки для людини, але і для біосфери, з урахуванням великих біогеохімічних циклів. В основі нової економіки природокористування повинен бути принцип, який передбачає відмову від використання невідновних природних ресурсів та перехід до використання відновлюваних джерел енергії, постійного повторного використання матеріалів та переробки промислових відходів. Саме це проголошує впроваджуваний нами принцип екологічного імперативу. Під екоімперативом слід розуміти систему формальних і неформальних вимог, правил, норм, що регулюють антропогенну діяльність та впливають на зміни в навколишньому природному середовищі. Варто підкреслити, що екологічні імперативи є динамічним поняттям і можуть змінюватися в залежності від рівня розвитку суспільства, його технологій, свідомості, добробуту, інституційного середовища та процесів глобалізації. Екологічним імперативам притаманний «спіральный» тип розвитку: діючи на певній території, у певний проміжок часу, за певних обставин (існуючих технологічних, економічних, інституціональних умов тощо) вони, змінюючись (удосконалюючись, трансформуючись), переходять на вищий, якісніший, більш екологічно орієнтований рівень.

Екологічний імператив визначає наступні вимоги загальносвітового процесу трансформації суспільства, формування відповідної екологічної політики і впровадження її в усі сфери життя. Він включає низку принципів та ідей. По-перше, в центрі уваги повинна знаходитися людина, яка має право на здорове і повноцінне життя в гармонії з природою. По-друге, необхідно забезпечити рівність можливостей розвитку і збереження навколишнього середовища як для нинішнього, так і для майбутніх поколінь. Охорона навколишнього середовища повинна стати невід’ємною частиною загального соціально-економічного процесу і не може розглядатися у відриві від нього. З рештою, на відміну від

практики, що склалася, акцент слід перенести на здійснення заходів щодо екологізації економічної діяльності, зокрема на усунення причин негативних техногенних впливів, а не їх наслідків. Таким чином, соціально-економічний розвиток має бути направлений на поліпшення якості життя людей в допустимих межах господарської ємності екосистем, що підкреслює необхідність впроваджувати заходи з екологізації свідомості та світогляду людини, системи виховання й освіти. Ці вимоги відображають сутність екологічного імперативу, нерозривний і органічний взаємозв'язок соціальних, екологічних і економічних цілей сталого розвитку.

У короткостроковій перспективі важливо в рамках зміцнення національної економіки, підвищення її ефективності розширити впровадження сучасних екологічно безпечних технологій, забезпечити здійснення структурних перетворень при неухильному виконанні екологічних обмежень. У середньостроковій перспективі головною метою стає створення ефективної екологічно орієнтованої економіки, що забезпечує екологічну чистоту і конкурентоспроможність продукції, зростання виробничого потенціалу в межах господарської ємності екосистем. У довгостроковій перспективі основною метою сталого розвитку буде гармонізація взаємовідносин суспільства і природи на основі виховання високих духовних та моральних цінностей. Як бачимо, зміст і наповнення екологічного імперативу залежно від часу і досягнення поставлених цілей динамічно змінюються, причому в сторону трансформації економіко-екологічних відносин (з перевагою економічних цілей) в еколого-економічні (з перевагою екологічних), а потім – і в соціально-екологічні (з перевагою соціальних та екологічних цілей). На цьому шляху існує загроза виникнення певних протиріч, що пов'язані з поточною екологічною ситуацією та впливають на формування екологічних імперативів.

Виходячи із запропонованого визначення, екологічні імперативи, актуальні для України, можна представити у такому вигляді [2].

- Збереження екологічної цілісності глобальних та локальних територіальних систем: розуміння можливості впливу антропогенної діяльності на інші території, які, втім, можуть зазнати негативних наслідків через системний характер процесів у біосфері.
- Збереження екологічної цілісності сукупності ресурсів території: усвідомлення взаємозалежності та взаємовпливу стану природних ресурсів різних видів та їх залежності від антропогенної діяльності.
- Споживання невідновних ресурсів не повинно випереджати розвиток технологій, що дозволять суттєво зменшити їх споживання або замінити ці ресурси іншими, відновними, у т.ч. синтетичними.
- Споживання відновних ресурсів повинно відбуватися з урахуванням їх здатності до відновлення: обсяг спожитого протягом певного періоду ресурсу не повинен бути більшим за обсяг його відновлення за той же період; у випадку зменшення ресурсу його обсяг повинен бути таким, аби не унеможливити подальше його відновлення.
- Обсяги відходів, накопичених внаслідок людської життєдіяльності, повинні надходити у біосферу в обсязі, що не перевищує її здатність до адсорбування; прикладами порушення цього імперативу є сучасні екологічні проблеми людства – такі, як зміни клімату, руйнування озонового шару, деградація землі, зменшення об'єму та погіршення якості питної води.
- Здоров'я та цілісність екосистеми: спроможність природного середовища генерувати ресурси та послуги і їх віддавати, зберігаючи при цьому різноманіття та комплексність видів, власну стійкість, ефективність, продуктивність (напр., харчові ланцюги, енергетичні потоки тощо).
- Масштаб людської діяльності не повинен перевищувати здатність біосфери нівелювати її негативні наслідки: «екологічний відбиток» від людської діяльності у біосфері не має залишатися назавжди, а розвиток людини як біологічного виду не повинен відбуватися за рахунок інших видів.
- Слід усвідомлювати, що біосфері притаманні ентропія та незворотність процесів: якщо за нинішніх умов господарювання не відбуватимуться необхідні трансформації, ситуація у

навколишньому природному середовищі невідворотно погіршуватиметься. Важливо дотримуватися правила: зроби найкраще, але використай для цього найменше ресурсів. Тобто, ефективність – це найкращий «результат» за найменшу «ціну».

Перелік використаних джерел:

1. Ільїна М. В. Теоретичні основи формування імперативів економічного розвитку суспільства / М. В. Ільїна, Ю. Б. Шпильова // Економіка та суспільство: електрон. наук. фах. вид. – 2017. – № 9. – С. 215–220.

УДК 339

Колесник Анна
студент групи ПФМ-51
Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя,
м.Тернопіль, Україна
Anna Kolesnyk
Student of group PFm-51
Ternopil Ivan Puluj National Technical University,
Ternopil, Ukraine
Науковий керівник: **Винник Тетяна**
к.е.н., доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя,
м.Тернопіль, Україна
Supervisor: **Tetiana Vynnyk**
PhD, Associate Professor
Ternopil Ivan Puluj National Technical University,
Ternopil, Ukraine

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ EXPORT POTENTIAL OF THE TERNOPIIL REGION

Експортний потенціал країни в цілому складають експортні потенціали окремих регіонів, що є активними самостійними структурними одиницями у зовнішньоекономічних відносинах. Вони визначають не лише забезпеченість національної економіки ресурсами, а й характеризують здатність системи до розвитку на основі наявних ресурсів.

Експортний потенціал є однією зі складових економічного потенціалу, що забезпечує, на відміну від інших складових (виробничого, трудового, природного, фінансового, інформаційного потенціалу тощо) не процес виробництва, а процес споживання, тобто процес реалізації продукції на зовнішньому ринку. Проблема розвитку і диверсифікації експортного потенціалу є вкрай актуальною, адже інтеграція країни, зокрема України, у світову економіку позитивно впливає на розвиток національної економіки.

Серед регіонів України майже всі демонстрували зростання поставок товарів на зовнішні ринки, за винятком двох областей – Луганської та Одеської. Найбільш експортоорієнтованими регіонами у січні-листопаді 2017 року були: місто Київ, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Полтавська, Миколаївська, Київська, Вінницька та Львівська області. Найменш експортоорієнтовані: Чернівецька, Луганська, Херсонська та Тернопільська області. За даними Державної служби статистики України [2], Тернопільська область посідає 21 місце серед всіх областей у загальному обсязі експортних поставок.

Зовнішньоторговельний оборот Тернопільської області товарами за січень-листопад 2017 року склав 666,6 млн дол. США, що на 27,9% більше, ніж за аналогічний період 2016 року. Обсяги експорту становили 342,6 млн дол. США, імпорту – 324,0 млн дол. США, що більше на 27,3% та 28,6% відповідно. Сальдо зовнішньої торгівлі +18,6 млн дол. США.

Експортні поставки товарів здійснювалися до: Польщі (51,8% у загальному експорті товарів області), Білорусі (6,7%), Нідерландів (5,3%), Німеччини (3,8%), Казахстану (2,4%),